

Verslag webinar stikstof 20220324

Aanwezig

Hagar Roijackers (GL, GS Brabant), Fien Heeringa (PvdA, WS Hunza en Aa's), Hans de Mare (PvdA, WS Aa en Maas), Gäby Vereijken (PvdA, WS Aa en Maas), Prof. Jan Willem Erisman (Universiteit Leiden), Terra Kremers (namens Kathleen Mertens, GL, PS Limburg), Rien Cardol (GL, PS Noord-Holland), Keimpe van der Heide (PvdA Duurzaam Landbouw), Laura Bromet (GL, TK), Edith van Dijk (PvdA, PS Brabant), Hetty Janssen (PvdA, PS Fryslân), Annet Krijgsman (PvdA, PS Utrecht), Ernst Hart (GL, Gem. Amerongen), Douwe Hoogland PvdA, GS Fryslân), Harrie Miedeman (GL, bestuursvoorzitter Groningen), Koen van der Gaast (PvdA Duurzaam), Jeroen van Buuren (GL, wg landbouw), Marjolein van Elteren (GL, Utrecht), Ivo Stumpe (GL, TK, beleid) Chris Peeters (PvdA Duurzaam Landbouw), Jacky Bax (idem, verslag), Sophieke Kappers (idem).

Introductie door Sophieke Kappers, voorzitter werkgroep landbouw PvdA Duurzaam

Sophieke heet iedereen van harte welkom, licht het programma toe en meldt dat Joris Thijssen (PvdA, TK) helaas niet kan deelnemen door een Tweede Kamer (TK) debat over de humanitaire situatie in Oekraïne.

Presentatie Jan Willem Erisman, hoogleraar Milieu en Duurzaamheid, Centrum voor Milieuwetenschappen, Universiteit Leiden

Jan Willem Erisman gebruikt de stikstofproblematiek als voorbeeld voor de aanpak van duurzaamheidsproblemen, zoals nu speelt in het landelijk gebied. Hij heeft vorig jaar met landschapsarchitect Berno Strootman het rapport "Naar een ontspannen Nederland" gepubliceerd. Kern is: in samenhang milieu- en ruimtelijke ordening vraagstukken aanpakken.

Jan Willem toont slides (*zie bijgevoegde presentatie*) en spreekt over de actualiteit: het zoeken naar een perspectief voor het landelijk gebied door de opgaven voor landbouw, natuur, water, energie, bodem in samenhang en gebalanceerd op te pakken. Ze overlaten aan de marktwerking voldoet niet en ontbeert een visie.

In het Regeerakkoord staan relevante doelen met ambitie en een pot van 25 miljard euro. De helft van dat geld is om veehouderijen uit te kopen en een kwart voor veehouders die blijven. Maar alles moet nog in wetgeving worden vastgelegd. Zijn waarschuwing: leg niet op voorhand dat budget helemaal vast.

Intussen is in relatie tot de derogatie het 7^e actieprogramma stikstof aangescherpt en heeft de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur (RLI) een rapport¹ gepubliceerd over de achteruitgang van de natuurkwaliteit in Nederland. Ook speelt de problematiek van vergunningen voor PAS-melders.

Hij schetst het belang om de overschrijding van de kritische depositiewaarde weg te nemen op 74% van het oppervlakte Natura 200-gebieden (omgevingswaarde) en het probleem dat de stikstof uitstoot erg varieert naar plek en qua bron (stikstof komt ook uit het buitenland). Er zijn verschillende aanpakmogelijkheden uiteenlopend van generiek beleid voor vermindering uitstoot door iedereen tot het vaststellen van een harde bovengrens per gebied en alle bedrijven daarbinnen samen tot dat niveau brengen. Hij toont op een kaart van Nederland de spreiding van gebieden met hun vaak gecombineerde milieupgaven, lastig genoeg ook over provinciale grenzen heen. Naast een Nederlandse gebiedsgerichte aanpak is ook een Europese aanpak nodig, want Nederland is een importeur en zeker ook een grote exporteur van stikstof. Het Farm2Fork beleid van de EU zal hieraan gaan bijdragen. De nationale emissieplafonds uit de NEC *directive* die ook op kritische depositiewaarden zijn gestoeld zijn veel te hoog om doelen te halen.

¹ <https://www.rli.nl/publicaties/2022/advies/natuurinclusief-nederland>

Als advies voor hoe de stikstofuitstoot met boeren aan te pakken verwijst hij naar Schiermonnikoog, waar zeven boeren elk te veel uitstootten en daarom 20% boven de nationale reductie moesten reduceren. De provincie zou daarvoor een bedrijf en 30 ha grond opkopen. De boeren kregen de ruimte om zelf met een alternatief plan te komen. Ze besloten samen te zoeken naar een ander businessmodel, verminderden ieder hun veestapel en realiseren nu 40% stikstofreductie.

Dit proces is overal nodig en vergt het volgende: stel kaders met afrekenbare doelen, zet een stok achter de deur dat bij falen het land wordt opgekocht of de vergunning deels ingetrokken en verleidt zo tot het vinden van een eigen oplossing om stikstofuitstoot te verminderen, aan de klimaat- en waterdoelen te voldoen en een levensvatbaar ander businessmodel te ontwikkelen. Als je, zoals in Brabant, het grondbezit overlaat aan de markt, dan wordt het gekocht door de hoogste bieder en creëer je een situatie met intensieve teelten die ook onwenselijk is.

Zo'n proces als op Schier is wel complex en de opgaven per provincie verschillen sterk. De kunst is om per gebied gemeenschappelijke reductieopgaven voor de boeren te vinden, zodat ze vandaaruit een aanpak kunnen uitdenken. Hoe groter de opgave hoe kleiner het aantal boeren dat moet samenwerken, anders wordt het een eindeloos overlegproces.

Voor veestapelreductie adviseert hij om niet het aantal dieren als richtpunt te nemen, maar de hoeveelheid krachtvoer en kunstmest die wordt gekocht. En altijd krachtvoer en kunstmest in de doelstelling combineren, anders gaat de boer die minder krachtvoer inkoopt meer verbouwen, met meer kunstmest, om toch dezelfde hoogwaardige voeding voor zijn vee te realiseren.

Anita Pijpelink, PvdA, Gedeputeerde Zeeland en lid BAC Stikstof IPO

Anita is lid voor Zeeland van de BAC Stikstof van het IPO. Het IPO heeft het Kabinet recent een stikstofpropositie gestuurd met vier lijnen:

1. we zijn bereid om samen met Rijk ons te binden aan de doelen
2. we nemen samen met het Rijk onze verantwoordelijkheid
3. wij hebben de kennis van onze gebieden en kunnen de opgaven voor die gebieden op elkaar laten aansluiten
4. we zorgen dat de uitvoering van het programma ook daadwerkelijk echt gaat gebeuren.

In Zeeland is er veel stikstofdepositie vanuit het buitenland. Er is uitgerekend dat als Zeeland alle landbouw, merendeels akkerbouw, zou stoppen, dat toch weinig zou bijdragen aan de vermindering van stikstofdepositie.

Wat betreft het fonds van 25 miljard euro voor de transitie, is de vraag hoe het Rijk dat verdeelt. Gaat dat geld alleen naar de landbouw, of ook naar bedrijven en havens, bijvoorbeeld voor walstroom? De doelen moeten worden versneld van 2050 naar 2030.

Het Plattelandsontwikkelingsprogramma moet het geheel van de transitie aansturen. In het regiebureau daarvan werken LNV en IPO samen. Met de provincies worden voorwaarden vastgelegd en keuzes waar het geld naartoe gaat. In april moet een eerste indicatie worden gegeven van welke doelen ze willen bereiken. Het tempo ligt hoog, maar sinds de stikstofuitspraak van de Raad van State zijn er al drie jaar voorbijgegaan.

Anita ziet het zoeken naar samenhang tussen de verschillende vraagstukken, zoals de kaderrichtlijn water, stikstof, verdroging (zoals in Zeeland) als een kans voor draagvlak.

Rien Cardol, GL, lid PS Noord-Holland

Zijn portefeuille is natuur, landbouw en water. De eerste uitdaging is volgens hem niet stikstofreductie, maar het realiseren van een gezond en leefbaar platteland voor ons allemaal.

Hij vertelt over het verzet van boeren in Kennemerland tegen natuurmaatregelen waardoor hun bedrijf dreigt te worden onteigend. Hij vindt het uitgangspunt van de vorige Minister van LNV terecht: bij voorkeur vrijwillig veranderen, maar onteigening wordt niet

uitgesloten. Maar een nog betere aanpak is als de overheid zegt: dit zijn de doelen en als de betrokkenen met een goede oplossing komen, dan moet de overheid wel van goeden huize komen om die af te wijzen. Betrokkenen zijn alle stakeholders, ook bewoners en ondernemers, want het platteland is van allen. Dat vergt wel dat de politiek de teugels een beetje uit handen geeft en we van de ambtelijke grenzen durven af te stappen, wat lastig is. Daarom zijn externe voorzitters van gebiedstafels soms erg nuttig.

Reacties

De volgende punten kwamen voorbij in de discussie:

- Is het IPO-aanbod aan het Rijk niet te optimistisch? Komt er wel voldoende juridisch kader en geld, zodat het niet een drama wordt zoals indertijd met de jeugdzorg en het sociaal domein? Wordt het IPO een soort uitvoeringsorganisatie van het Rijk? Anita Pijpelink heeft vertrouwen in de beschikbare middelen en de mensen in de regiegroep. Het IPO is niet de uitvoeringsorganisatie van het Rijk, maar de provincies kennen het beste hun gebied en hoe een integrale aanpak mogelijk is. De kunst is wel om als provincies hetzelfde geluid richting Rijk te laten horen, anders worden ze tegen elkaar uitgespeeld. Eens met Rien: het stikstofvraagstuk is er een van ruimtelijke ordening, en toch wordt het zo niet opgepakt. Er is handhaving nodig en rechters moeten uitspraken doen, en toch gebeurt dat niet goed. Het IPO kijkt naar het Rijk om het PAS-probleem opgelost te krijgen.
- Moet de focus niet op de achteruitgang van de natuur liggen en daarmee op het toekomstperspectief voor volgende generaties? Hoe kunnen we het polderen voorbijgaan en stevige stappen zetten ten behoeve van onze kleinkinderen? Rien: ik deel die zorg, en ook wat in het RLI-rapport staat – kijken naar de natuurkwaliteit in heel Nederland, dus ook de steden. Cruciaal is het stellen van heldere doelen en dan overleg tussen stakeholders, zelfs al klinkt dat als polderen, over hoe die daadwerkelijk te bereiken. Jan Willem: als je de landbouw niet aan tafel zet, komt er weerstand. Kies de tafelpartners strategisch. Iedereen uitnodigen leidt tot vertraging. Essentieel is te zoeken naar versnellingsmogelijkheden. Ander punt: de biodiversiteit daalt op het boerenland harder dan in de natuur, en dat is 70% van het Nederlands areaal. Dus niet focussen op alleen Natura 2000 gebieden maar ook op de landbouwgebieden.

Laura Bromet, GL, Tweede Kamer

Het stikstofprobleem sleept zich al drie jaar voort, maar er spelen ook veel andere vraagstukken, zoals schoon water en het klimaatakkoord. Boeren willen wel meewerken maar dan niet over een aantal jaren weer nieuwe maatregelen opgelegd krijgen. Een complete herinrichting van het landelijke gebied lijkt aanstaande en dat zal nog veel protest opleveren.

De vorige minister van LNV had wel plannen maar de enige kabinetsmaatregel was in feite langzamer rijden op de snelweg. In het nieuwe regeerakkoord worden grote stappen gezet, de combinatie van opgaven genoemd en veel geld gereserveerd. Ook stapt men over het taboe op krimpen van de veestapel heen.

Er zijn nu twee debatten geweest met de stikstofminister. Ze weet wat de opgaven zijn en wil de schouders er onder zetten. De nieuwe landbouwminister lijkt vooralsnog bezig met de verantwoordelijkheidsverdeling. Hopelijk zijn provincies en Rijk het snel daarover eens en komt er vaart in het proces.

Bedrijfsopvolging, een groot probleem bij boeren, kan ook een kans zijn als gemeentes de wet voorkeursrecht gemeenten oppakken en het land van een boer zonder opvolger niet aan de vrije markt overlaten maar een bestemming ervoor zoeken. Positief is dat de stikstofminister dit wel wil inzetten, want bij het uitkopen van boeren gaat de kunst worden goed te kijken wat er overblijft. Het is onwenselijk dat kleine boeren verdwijnen als die juist gunstig zijn voor het gebied.

In de Eerste Kamer (EK) heeft de regering geen meerderheid. PVV en FvD zijn stikstofontkenners, daarom hebben PvdA en GL in de Eerste Kamer de kans op dit beleid een sterke rol te pakken. PvdA en GL hebben afgesproken elkaar in de EK niet uit elkaar te laten spelen. Dat is belangrijk want er komen vijf wetsvoorstellen aan. Ze wil afsluiten met een noodoproep over de staat van de natuur.

Reacties

- Over juridische instrumenten: Mensen zullen ook gaan eisen dat de lucht waarin ze wonen schoon is, want slechte lucht is een sluipmoordenaar. Het is duidelijk dat stank van veehouderijen moet worden aangepakt maar het gebeurt niet. Soms zijn rechtszaken nodig als koevoet. Juridisch instrumentarium, ook bijvoorbeeld onteigening, nodig om te zorgen dat men een oplossing zoekt. Jan Willem: zsm stikstof depositie omlaag brengen, zodat er ruimte komt voor vergunningen, zo de natuur beschermen en dus beleid breder inzetten dan alleen rond natura2000 gebieden. Zonder goede wetgeving en beleid is juridisch instrumentarium nodig. Nu zoekt men geitenpaadjes, maar de rechter is veel effectiever in het stoppen van onwenselijk gedrag. Leiderschap betekent ook harde beslissingen nemen.
- Douwe Hoogland (PvdA, GS Fryslân): gebiedsprocessen met stakeholders kosten tijd en zijn weerbarstig, maar perspectief voor alle partijen is wenselijk. In Drenthe ligt nu eerst een startnotitie, in te vullen samen met de boeren, met als uitgangspunt: alle opgaven oplossen maar niet per se allemaal bij dezelfde boer.
- In Utrecht bestaat huiver voor inzetten voorkeursrecht gemeenten uit vrees dat boeren dan hakken in het zand zetten. Hoe hen betrekken? Jan Willem: de zorg van boeren is dat boerenland dan wordt omgezet in natuur, maar als het een boerenbestemming houdt, hoeft er geen struikelblok te zijn. Eens met Laura: ook boeren die klein willen blijven kunnen wenselijk zijn en die hebben moeite leningen van de bank te krijgen, omdat ze niet willen groeien. Boeren perspectief bieden bevordert versnelling. Dat vergt een rol van provincies maar ook van ketenpartijen.
- Anita: standpunten over landbouw vaak gevoed door angst. Voedselzekerheid door de oorlog in Oekraïne nu weer een zorg, maar wordt door tegenstanders van milieumaatregelen misbruikt om veranderingen tegen te gaan. Blij met RLI-rapport, want wetenschappelijke onderbouwing is nodig en angst is een slechte raadgever.

Afsluiting door Sophieke Kappers

Sophieke bedankt Jan Willem Erisman voor zijn presentatie. Hij zal als dank een bloemetje ontvangen. Een beknopt verslag zal worden toegestuurd. Bij vragen en opmerkingen mailen aan: pvda.duurzaam.landbouw@gmail.com.

Het volgende webinar gaat over water en wordt gehouden op 19 mei van 20.00-21.30 uur.